

Ірина Підоричева

*доктор економічних наук, завідувачка сектору
проблем інноваційно-інвестиційного розвитку промисловості,
Інститут економіки промисловості НАН України,*

Iryna Pidorycheva

*Doctor of Economic Sciences, Head of the Sector
Problems of Innovation and Investment Development of Industry,
Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine
pidoricheva@nas.gov.ua*

Юрій Кіндзерський

*доктор економічних наук, провідний науковий співробітник
відділу інноваційної політики, економіки та організації високих технологій,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

Yuriy Kindzerskyi

*Doctor of Economic Sciences, Leading Researcher,
Department of Innovation Policy, Economy and Organization of High Technologies,
Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kindzerskyi@nas.gov.ua*

ІННОВАЦІЙНІ СПІЛЬНОТИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОСИСТЕМИ ІННОВАЦІЙ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

INNOVATION COMMUNITIES AS A COMPONENT OF THE ECOSYSTEM OF INNOVATION FOR THE RECOVERY OF WAR-AFFECTED TERRITORIES OF UKRAINE

Анотація. Висвітлено роль інноваційних спільнот у суспільстві, особливості їх формування і внесок у сталий розвиток. Обґрунтовано можливості інноваційних спільнот у відродженні постраждалих від війни територій України.

Abstract. The role of innovation communities in society, features of their formation and contribution to sustainable development are highlighted. The possibilities of innovative communities in reviving war-affected territories of Ukraine are substantiated.

В умовах децентралізації дієвим рушієм відродження постраждалих від війни територій України мають стати інноваційні спільноти («innovation communities»). Вони, будучи одним із різновидів соціальних спільнот, мають потенціал для генерування та втілення в життя різноманітних інновацій, креативного вирішення значущих соціально-

економічних та екологічних проблем через об'єднання населення цих територій навколо спільної ідеї, мети, проблем.

Концепція спільнот («communities») широко використовується для вивчення особливостей взаємодії та групової діяльності людей, їх впливу на соціальні, економічні та екологічні зміни в суспільстві. Під спільнотою розуміють групу людей зі спільними соціальними, економічними, політичними, професійними та іншими інтересами, релігійними переконаннями, цінностями, уподобаннями, досвідом, які мають спільну історію, традиції, культуру, мешкають на певній території або виступають певним прошарком суспільства і відповідно взаємодіють між собою з приводу реалізації своїх спільних інтересів [1; 2; 3].

Одним із різновидів/проявів спільнот є інноваційні спільноти («innovation communities»), які також синонімічно іменуються як інновативні спільноти («innovative communities») та спільноти інновацій («communities of innovation»). У світовій практиці феномен інноваційних спільнот виступає потужним драйвером прогресивних суспільних трансформацій територій, які стикаються зі складаними соціально-економічними та екологічними викликами, коли їх розв'язання потребує спільних зусиль та нових нестандартних рішень.

Під інноваційною розуміють таку спільноту, що має джерело творчості, здатне стимулювати, плекати, розвивати та продуктивно використовувати притаманні людям креативні та інноваційні якості [4], відповідно вона утворюється групою людей, об'єднаних заради інновацій [5] й зосереджених на спільній діяльності з отримання інноваційних результатів [6]. Слід підкреслити, що інноваційні спільноти не слід ототожнювати з територією, місцем, будівлею чи організацією, оскільки вони (спільноти) насамперед утворюються людьми, що ведуть інноваційну діяльність та вибудовують стосунки між собою з приводу неї. Міста, райони, вулиці, будівлі, організації є середовищем для цих спільнот, але самі такими не є, оскільки інновації завжди є продуктом діяльності людей [4]. Не варто інноваційні спільноти географічно прив'язувати до адміністративно-територіальних меж регіону, міста, громади, оскільки в реальності інноваційні процеси об'єднують людей з різних місцевостей і країн, які мають різні взаємодоповнюючі компетенції, навички, знання, при цьому поділяють спільні інтереси та цінності. Обмінюючись, збагачуючи один одного думками та ідеями, вони винаходять нові способи поєднання старих і нових ідей та ресурсів, які потім втілюються в нових (удосконалених) продуктах, процесах, рішеннях. Причому ці поєднання (комбінації) зазвичай є результатом співпраці людей кардинально різних з точки зору їх сфери діяльності, культурної приналежності та поглядів.

Культурна неоднорідність руйнує асоціативні бар'єри, оскільки різні культури мають відмінності, іноді досить суттєві, у притаманних їм правилах і традиціях стосунків між людьми і способами життя, наділяють своїх представників певним способом мислення і дій. Одним культурам властива товариськість, інші культури є більш замкнутими; в одних культурах вітається командна робота, в інших – індивідуальна; одні культури визнають лише світські правила і спосіб життя, для інших

більше значення має духовна складова. Всі ці норми по-своєму є цінними і важливими, а застосовані разом допомагають людям долати стереотипи і традиційні уявлення, уникати шаблонів та, як наслідок, генерувати креативні ідеї та інновації [7]. Тож подолання соціальних бар'єрів, обумовлених географічною віддаленістю, у мовному, культурному та етнічному сенсах, лежить в основі успішних інноваційних спільнот. Останнім часом швидко долати географічні бар'єри дозволяє цифровізація. Серед онлайн-форумів і платформ, призначених виключно для обговорення тем, пов'язаних з інноваціями, як приклад можна назвати платформу спільних інновацій OpenIDEO. Вона дозволяє своїм користувачам обговорювати ідеї з експертами з усього світу з приводу вирішення глобальних проблем. На подібній відкритій платформі, – Really Good Innovation, – інноватори діляться ресурсами, ідеями та знаннями. Серед інших прикладів віртуальних інноваційних спільнот, які спрямовані на залучення громадськості до вирішення місцевих проблем і проблем організацій, можна навести CitizenLab, EngagementHQ, Crowd Gauge, IdeaScale, MindMixer.

Формування інноваційних спільнот на місцевому рівні створює можливості для інклюзивного розвитку територій, оскільки ці спільноти: (1) формують почуття довіри та поваги один до одного, створюють дружню атмосферу взаєморозуміння і солідарності завдяки налагодженню соціальних зв'язків, постійному спілкуванню та спільним зусиллям людей; (2) підвищують соціальний капітал території завдяки розвитку товариських стосунків і тісних взаємозв'язків між людьми; (3) сприяють професійному зростанню, навчанню та самореалізації шляхом збагачення один одного знаннями, ідеями, думками, обміну професійним досвідом, спільного опанування нових навичок; (4) завдяки залученню до інноваційної діяльності різних учасників і зацікавлених осіб, насамперед місцевих жителів, дозволяють зробити інновації інклюзивними, а отже, доступними для всіх людей, незалежно від їх соціального статусу; (5) надають підтримку мешканцям громади – чи то психоемоційну через відчуття безпеки, приналежності до групи, спілкування та обмін думками, чи то у досягненні спільних цілей, реалізації спільних інтересів; (6) дозволяють знаходити нестандартні та водночас прості способи вирішення проблем у віддалених сільських районах.

В умовах зростання населення світу та пов'язаних з цим проблем забезпечення більш ефективного та раціонального використання обмежених природних ресурсів і захисту навколишнього середовища, інтерес представляють самодостатні інноваційні спільноти – автономні, сталі поселення. Самодостатність – це важлива характеристика спільноти, яка означає її здатність існувати та розвиватися за допомогою внутрішніх ресурсів, знань і творчого потенціалу її членів, без значущої зовнішньої допомоги й задля забезпечення власних потреб. Територіально такі спільноти можуть поширюватися на всю або частину території населеного пункту. Сталими є території, які спрямовують свою діяльність на збалансування, досягнення гармонії між економічними потребами, соціальною справедливістю та охороною навколишнього середовища, враховують вплив своїх дій на якість життя місцевого населення та прилеглих поселень, їх навколишнє середовище та економічну безпеку.

Прикладом розбудови екологічно чистої, економічно привабливої та соціально згуртованої спільноти є екомісто Masdar в еміраті Абу-Дабі, у якому впроваджені інноваційні рішення, що сприяють гармонізації взаємодії між людьми та навколишнім середовищем. Концепція розвитку міста передбачає створення міської інноваційної екосистеми на принципах сталості. Будинки в Masdar City будують з цементу з низьким вмістом вуглецю та на 90% використовують перероблений алюміній; будівлі міста споживають на 40% менше енергії та води порівняно з будівлями в інших містах. Основою інноваційної екосистеми Masdar City є вільна зона, де розташовані освітні та дослідницькі організації, глобальні технологічні компанії з усього світу. Вони спільно працюють над впровадженням інноваційних екологічних рішень в енергетиці, транспорті, медицині та інших сферах [8].

Серед ключових напрямів формування самодостатніх сталих інноваційних спільнот на місцевому рівні можуть бути такі [9]:

- розвиток системи локального виробництва за замкнутим циклом для вирощування в поселеннях власної їжі, генерування власної енергії та перероблення власних відходів;
- перепланування громадського простору у зони, вільні від автомобілів і громадського транспорту, спрямовані на створення екологічно безпечного простору шляхом впровадження екологічно чистих технологій та інноваційних підходів в усіх сферах життєдіяльності поселення – від будівництва до виробництва;
- дотримання принципів екологічної ефективності – раціонального природокористування, мінімізації шкідливих викидів і відходів, використання відновлювальних джерел енергії, збереження біорізноманіття, врахування екологічних наслідків прийняття рішень;
- створення соціально-дружнього середовища шляхом організації тематичних заходів і подій, поліпшення громадських парків і майданчиків, організації регулярних зустрічей для спілкування та обміну ідеями, яке б формувало у мешканців почуття солідарності, товариства, приналежності та колективної ідентичності;
- забезпечення спільності управління шляхом активного долучення мешканців до процесів прийняття рішень, обговорення перспектив розвитку поселення один з одним і з місцевою владою;
- створення і впровадження в життя нестандартних, імпровізованих і водночас простих способів вирішення соціально-економічних та екологічних місцевих проблем для забезпечення сталого розвитку поселення.

Самодостатні інноваційні спільноти представляють екологічну та соціально-економічну цінність для суспільства, оскільки уособлюють революційну концепцію створення автономних екопоселень, ставлять за мету розбудувати територію із повністю замкнутим циклом, створити умови для сталого способу життя та вирішення гострих глобальних екологічних і соціально-економічних проблем, таких як зміна клімату, зростання світового населення, нерівність, бідність, дефіцит ресурсів, забруднення навколишнього середовища.

Для України досвід формування і розбудови інноваційних спільнот є надзвичайно цінним, оскільки країна як ніколи потребує винайдення нестандартних підходів для повоєнного відродження постраждалих від війни територій. За оцінками Кабінету Міністрів України на кінець 2023 р. сукупні, економічні, соціальні та інші втрати України від війни становлять майже 500 млрд дол. Найбільше збитків і втрат зазнали прифронтові регіони: Донецька, Харківська, Запорізька, Луганська, Херсонська та Миколаївська області [10]. Зважаючи на катастрофічні наслідки для України російської агресії, потрібно не очікуючи закінчення війни, вже зараз розробляти нові підходи для сталого інноваційного відродження українських територій.

Україна має відмовитися від довоєнної сировинної орієнтації своєї економіки на користь створення економіки із соціально орієнтованим, екологічно ощадним, розумним, інноваційно-орієнтованим типом промислового виробництва із високопродуктивними робочими місцями. Особливий акцент у здійсненні глибоких структурних змін слід робити на випереджальний розвиток технологічно-інноваційних галузей переробної промисловості та наукоємних галузей сфери послуг, включення принципів стійкості, сталості, регенерації та циркулярної економіки в політику та систему управління на всіх рівнях – від державного до рівня територіальних громад. Пріоритетом держави має бути захист власного виробництва й використання у ньому власної сировини та робочої сили, підтримка сфер науки та освіти, стимулювання інноваційної діяльності та підприємництва, розвиток сучасної інфраструктури.

Залежно від індивідуальних потреб територій, доцільно застосовувати різні моделі їх економічної, соціальної й екологічної реанімації та відбудови, оскільки єдиного шаблонного підходу до відновлення територій бути не може. Інноваційні спільноти повинні відіграти у цих процесах провідну роль, долучаючись до вироблення індивідуальних нових ідей та рішень, спрямованих на економічне відновлення, соціальну реабілітацію, інфраструктурний розвиток, екологічну стійкість, культурне відродження постраждалих від війни українських територій.

Громади України мають еволюціонувати від переважно пасивного спостерігача і споживача до активного учасника процесу відродження населених пунктів, в яких вони мешкають. Для цього є потенціал та можливості, оскільки реформа децентралізації в Україні розкрила здатність українського суспільства до ефективної самоорганізації та об'єднання зусиль на місцевому рівні, а в умовах війни й поготів. Разом це потребує запровадження відкритості у державному управлінні, встановлення партнерських відносин місцевих органів влади з місцевим населенням, заохочення підприємництва, соціальних та екологічних місцевих ініціатив, поширення успішних інноваційних практик і сталого способу життя, розвитку громадської свідомості та активності, що в кінцевому підсумку сприятиме залученню місцевих інноваційних спільнот до процесів прийняття рішень та реалізації проєктів з відродження регіонів і громад.

References

1. Merriam-Webster. Community. Merriam-Webster.com Dictionary. 2023. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/community> (accessed February 12, 2024).
2. Hampton C., Heaven C. Understanding and Describing the Community. Community tool box. (N.d.-a.). URL: <https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/assessment/assessing-community-needs-and-resources/describe-the-community/checklist> (accessed February 12, 2024).
3. Simon N. How Do You Define Community? The Art of Relevance. 2018. <https://artofrelevance.org/2018/02/20/how-do-you-define-community> (accessed February 16, 2024).
4. Srinivas H. Defining Innovative Communities. GDRC Research Output - Concept Note Series E-179. Kobe, Japan: Global Development Research Center. 2015. URL: https://www.gdrc.org/sustdev/inn-comm/define_inn-comm.html (accessed February 15, 2024)
5. Hartwig K. Why Innovation Communities are going to rock corporate creativity, culture and invention in 2018. Medium. 2018. URL: <https://medium.com/nosco/why-innovation-communities-are-going-to-rock-corporate-creativity-culture-and-invention-in-2018-76a5c0b96c4b> (accessed February 18, 2024).
6. West R.E. Communities of innovation: Individual, group, and organizational characteristics leading to greater potential for innovation. TechTrends. 2014. № 58 (5). PP. 53-61. <https://doi.org/10.1007/s11528-014-0786-x>.
7. Johansson F. The Medici Effect, With a New Preface and Discussion Guide: What Elephants and Epidemics Can Teach Us About Innovation. Boston. Harvard Business Review Press. 2017. 256 p.
8. Masdar City. Welcome to the city of tomorrow. 2023. URL: <https://masdarcity.ae/> (accessed February 17, 2024).
9. SleepGreen. Regen village-concept of the future? (N.d.-a.). URL: <https://www.sleepgreenhotels.com/knowledge/regen-village-concept-of-the-future/> (accessed February 19, 2024).
10. Ukraine. Rapid Damage and Needs Assessment. February 2022 – February 2023. The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. Ed. A. Himmelfarb. Washington, DC. 2023. 142 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf> (accessed February 21, 2024).